

2. Абдула А., Абдула І. Ціннісні засади й освітні орієнтири «відкритого суспільства». Актуальні проблеми духовності. Кривий Ріг, 2021. Вип. 22. С. 272–292.

3. Lam C. M. *Childhood, Philosophy and Open Society: Implications for Education in Confucian Heritage Cultures*. Singapore : Springer, 2013.

УДК 141.5

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-347-0-2>

Білокопитов В. В.

ORCID: 0000-0003-4726-6626

аспірант кафедри філософії, публічного адміністрування та соціальної роботи

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

КОНЦЕПТ «СВОБОДА» В АКсіОЛОГіЧНІЙ КАРТИНІ СВІТУ КИТАЮ

Ключові слова: свобода, цінність, суспільство, мораль, лібералізм, конфуціанство.

У тлумачних словниках китайської мови слово 自由 zìyóu має кілька значень: 1) самостійний, необмежений, вільний; 2) необмежені права громадян, які здійснюють свою діяльність у межах, встановлених законом; 3) (філософ.) необхідність пізнання та перетворення об'єктивного світу. Також зазначаються такі синоніми: 恣游 zìyóu / вільне пересування, вільність; 自在 zìzài / незалежність, самостійність; 解放 jiěfàng / визволення, розкріпачення, емансипація.

Згідно з дослідженнями китайських істориків слово 自由 «свобода» виникає у китайській мові в період між 108–201 рр. н. е. під час правління династії Східна Хань і має умовне значення «власна думка». У цей період слово має негативне забарвлення і означає поведінку, яка не відповідає загальноприйнятим нормам моралі й етикету. Все це загалом визначає початкову семантику слова та його регулярне використання у давньокитайських трактатах для негативної оцінки дій людини.

Наступний етап у розвитку концепту 自由 «свобода» в китайській аксіологічній картині світу можна пов'язати з діяльністю європейських місіонерів, які пропагують християнські вчення в Китаї під час прав-

ління династій Мін та Цин. Слова 自由, 自在 і 解放 використовуються під час перекладу Біблії та інших священних канонів. На думку китайських спеціалістів, особливий внесок у розвиток концепту «свобода» в китайській культурі внесли італійські місіонери-єзуїти Маттео Річчі та Людовіко Бульо [1].

У пізній період правління Цин наприкінці XIX – на початку XX ст. відбувається активна взаємодія японської та китайської науки та культури. Китайські студенти прямують до Японії для здобуття освіти. На той час японською мовою перекладені праці європейських філософів, соціологів, економістів та ін. Китайські студенти активно перекладають з японської мови на китайську праці Г. Гегеля, І. Канта, К. Маркса, А. Сміта, що істотно впливає на розвиток китайської наукової думки.

Першою важливою подією для формування та розвитку нового розуміння концепту 自由 «свобода» в Китаї є публікація в 1903 р. двох варіантів перекладу трактату Дж. Стюарта Мілля «Про свободу» (On Liberty). У цьому випадку доцільно зазначити, що назва даного трактату японською мовою перекладається ієрогліфами 自由, якими позначається поняття «лібералізм». При перекладі цього трактату китайською перекладачам – філософу, педагогу Ма Цзюнью та письменнику, перекладачеві Янь Фу – доводиться вирішувати найскладніші завдання трансляції та інтерпретації не існуючих у китайській мові понять та уявлень іншої культури.

Перекладачами обрано стратегію збереження вихідного японського слова 自由 та формування в китайській мові нового значення «ліберальна», що здійснює значний вплив на розвиток концепту свобода в китайській лінгвокультурі.

Таким чином, якщо говорити про китайську лінгвокультуру, то на початку XX ст. формується концепт «свобода», який пов'язаний, з одного боку, з китайською традицією звільнення від традиційної (конфуціанської) моралі та суворих правил, з іншого – з європейською традицією лібералізму середини XIX – початку XX ст.

Також варто зазначити, що це розуміння поняття «свобода» належить до рівня соціальних цінностей. У наступних коментарях на сайтах народних урядів усіх рівнів подано докладні роз'яснення кожної з цінностей. Наприклад, на сайті Сяньнінського Народного уряду (пров. Хубей) зазначається: «У величезному та безмежному світі моє призначення – проявити себе». Ця цінність вказує на свободу волі, свободу існування та розвитку, це чудовий напрямок людського суспільства, одна з найважливіших цінностей марксизму.

У китайських ЗМІ підготовлено відеоролики про значення кожної цінності соціалізму з китайською специфікою. Наприклад, Яанською

студією радіо та телебачення (пров. Сичуань), зокрема у матеріалі «Базові цінності соціалізму: «свобода», зазначається, що «...з точки зору істинної свободи, свобода – це екстерналізація та довільний прояв ідей та бажань, які не підлягають жодним зовнішнім обмеженням. Свобода і дотримання закону доповнюють один одного. Свобода без правил подібна до води без джерела або дерева без коріння. Причина, через яку свобода – це вічне прагнення людства, полягає в тому, що тільки за наявності свободи може бути щастя і тільки зі щастям може бути якісне життя. Прагнення свободи засноване на розумінні того, що завзятість у дотриманні курсу соціалізму з китайською специфікою – це наш шлях до відродження та шлях до здійснення великої китайської мрії про відродження китайської нації» [2].

Таким чином, у сучасній системі цінностей соціалізму з китайською специфікою «свобода» розуміється в нерозривному зв'язку з нормами та правилами, гармонійне поєднання яких дає змогу людині досягти своєї мрії. Все це загалом узгоджується з результатами асоціативного експерименту, представленого у праці Ці Веньтун, коли автор зазначає, що свобода в китайській свідомості пов'язана з подорожами та грошима.

Результати соціального опитування 100 мешканців Китаю віком від 60 років показують, що 自由 / свобода в їхньому розумінні пов'язана з відкритістю та можливостями. В умовах пандемії, ізоляції та самоізоляції вони набули справжнього розуміння свободи (隔离时·我就了解自由是什么意思 «свобода», я зрозумів тільки під час ізоляції; 对我来说·自由是个新的想法 / Свобода – це нове поняття для мене, яке полягає у можливості пересування, вільного вибору свого місцезнаходження та добровільного вибору слідувати рішенням партії та уряду для досягнення цілей боротьби з коронавірусом та його профілактикою, можливості самостійно приймати рішення про участь у громадській діяльності та активно взаємодіяти з представниками різних соціальних груп задля досягнення китайської мрії про велике відродження китайської нації) [3].

Тож як висновок: концепт 自由 «свобода» виникає в ханьській період і спочатку позначає поведінку людини, яка відмовляється слідувати нормам моралі та правилам традиційного китайського суспільства. Побудоване за традиційною словотвірною моделлю слово 自由 складається з двох ієрогліфів, перший з яких має значення «сам», другий – «вихід / вхід за межі», що визначає подальший розвиток семантики та використання слова в китайському буддизмі для позначення «духовного звільнення», у перекладах Біблії, у перекладах європейських наукових трактатів – для позначення «лібералізму», у системі цінностей соціалізму з китайською специфікою – для позна-

чення «власних прагнень», тісно пов'язаних із прагненням всього китайського народу до великого відродження китайської нації. На основі аналізу різних джерел встановлено, що 自由 «свобода» – це необмеженість пересування, духовне визволення, прагнення матеріального достатку та благополуччя, які визначаються ієрархічною структурою китайського суспільства та неухильним дотриманням норм і правил поведінки. Все це загалом дозволяє говорити про те, що в китайській культурі концепт 自由 «свобода» є етноспецифічним концептом, який тісно пов'язаний з філософською, релігійною, політичною, науковою та соціальною традицією та відбиваючим зв'язком китайської культури з іншими культурами у різні історичні періоди. Для китайської аксіологічної концепції культури характерним є уявлення, що справжня свобода можлива тільки: по-перше, у виборі свого духовного шляху, коли кожен сам вирішує, якому вченню слідувати і у що вірити. По-друге, свобода можлива тільки у межах встановлених правил, закріплених, зокрема, юридично. Порушення загального порядку можуть призвести і країну, і народ до вкрай небажаного хаосу. Тому можна сказати, що «найвища свобода – це свобода, впорядкована законами та нормами».

Література:

1. Dreyfus P. Mattéo Ricci: le jésuite qui voulait convertir la Chine. Paris : Éd. du Jubilé-Asie, 2004.

2. **社会主义核心价值观基本内容释义第三章第一节自由** : 社会主义的价值理想. [Свобода: ідеали соціалістичних цінностей]. URL: https://www.shenqiu.gov.cn/newslast_30088.html.

3. **肺炎隔离：向往远方 无法旅行带来的痛** [Карантин пневмонії: біль, спричинений тугою за далекими місцями та неможливістю подорожувати]. URL: <https://www.bbc.com/zhongwen/simp/world-52056633>.